

Наталія БАШУК,

orcid.org/0000-0003-2945-3452

*старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
(Київ, Україна) nataliabaschuk.fl@gmail.com*

КОНЦЕПТ «РОБОТА/ ARBEIT» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

У статті порівнюється концепт РОБОТА/ARBEIT в українській та німецькій лінгвокультурах, який сформувався під впливом національного світобачення, архетипних уявлень та культурно-історичного досвіду. Було встановлено, що поняттєва складова в порівнюваних мовних картинах є доволі схожою, проте лексико-семантичне поле німецької лексеми «Arbeit» відрізняється більшою різноманітністю складових порівняно з полем української лексеми «Робота». Дослідження образного та ціннісного компонентів концепту проводились на основі паремій, які виступають репрезентантом ментальності і потужним джерелом енергетичного коду як українського, так і німецького етносу. Було виявлено також, що багато відмінностей спостерігається в образному складнику, який вербалізується за допомогою метафор, метонімії та порівнянь. Невмотивована робота асоціюється для українців з вовком, а для німців – з соколом та зайцем. Працьовитість для представників українського етносу постає в образі бджоли, а для німецького етносу людина народжується для роботи, як птах для польоту. Аналіз паремій, які об'єктивують концепт РОБОТА/ARBEIT показав, що їх можна розділити на чотири тематичні групи, які містять наступні ознаки: 1) місце роботи в житті людини; 2) характеристика роботи як процесу; 3) результат роботи в житті людини; 4) ставлення людини до роботи. Робота надзвичайно високо оцінюється в обох лінгвокультурах, оскільки є одним з найважливіших чинників життєдіяльності людини та забезпечення її матеріальних статків та духовних потреб. Позитивної оцінки в обох народів заслуговують працьовитість, майстерність, завзятість у роботі, які зазвичай приводять до гарного кінцевого результату праці, а, отже, і до шанобливого ставлення до таких працівників. Представники обох етносів засуджують поспіх у роботі, лінощі, малоефективну роботу, що знаходить надзвичайно широке відображення в паремійній картині світу. Для німецької лінгвокультури важливе значення має відпочинок, який сприймається як зміна форми діяльності, українці ж більше акцентують увагу на вмінні відпочивати та вважають, що матимуть відпочинок лише після смерті.

Ключові слова: *концепт, робота, поняття, образна складова, національні цінності, паремія, лінгвокультура.*

Natalia BASHUK,

orcid.org/0000-0003-2945-3452

*Senior Lecturer at the Department of German language theory, practice and translation
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»
(Kyiv, Ukraine) nataliabaschuk.fl@gmail.com*

THE CONCEPT OF “РОБОТА/ARBEIT” IN UKRAINIAN AND GERMAN LINGUISTIC CULTURES

The article compares the concept of РОБОТА / ARBEIT in the Ukrainian and German linguistic cultures, whose formation was influenced by the national worldview, archetypal ideas, cultural and historical experience. It has been found out, that the conceptual component in the linguistic pictures compared is quite similar, but the lexical and semantic field of the German lexeme “Arbeit” has a greater variety of components compared to the field of the Ukrainian lexeme «РОБОТА». Studies of the figurative and value constituents of the concept have been carried out on the basis of paremia, which represent the mentality and a powerful source of energy code in both Ukrainian and German ethnic groups. It has also been identified that many differences are observed in the figurative component, which is verbalized through metaphors, metonymy and comparisons. The Ukrainians associate unmotivated work with wolves but the Germans with falcons and hares. Hard work for the Ukrainian ethnic group appears in the image of a bee, and for the German ethnic group the person is born for work like a bird for flight. The analysis of paremia that objectify the concept of РОБОТА / ARBEIT showed that they can be divided into four thematic groups, which include the following features: 1) place of work in human life; 2) characteristics of work as a process; 3) the results of work in human life; 4) a person's attitude to work. Work is extremely highly valued in both linguistic cultures, as it is one of the most important factors in a person's life and provision of his material wealth and spiritual needs. Both nations positively evaluate industry, skills, perseverance in work, which usually lead to a good final result, and, consequently,

to respect to such workers. Representatives of both ethnic groups criticise hastiness in work, laziness, inefficient work, which is extremely widely reflected in the paremic picture of the world. Rest is important for the German linguistic culture, which is perceived as a change in the form of activity, while the Ukrainians emphasize more the ability to rest and believe that they will have rest only after death.

Key words: *concept, work, notion, figurative component, national values, paremia, linguistic culture.*

Постановка проблеми. Антропоцентричний підхід до сучасних лінгвістичних досліджень зумовив переорієнтацію наукового інтересу з об'єкта пізнання на суб'єкт, з мікроодиниць, що сприймаються як ізольовані компоненти, на складні й об'ємні макроодиниці, що зумовило зміни у пошукових парадигмах лінгвістики, розширення наукової тематики, вироблення нових методологічних засад та формування теоретично-поняттєвих апаратів. Саме цей підхід сприяв становленню відносно нової наукової дисципліни – лінгвоконцептології, в центрі уваги якої знаходиться концепт, проте впродовж десятиліть триває термінологічна дискусія навколо поняття «концепт». З точки зору когнітивної лінгвістики та психології «концепт – це одиниця ментальності, свідомості, пам'яті, якою оперує людина в процесі мислення і за допомогою якої здійснюється, зберігається та відображається зміст досвіду та знань», з точки зору лінгвокультурології – «це одиниця, яка виражає етнонаціональну специфіку і вербалізується у словах, фразеологізмах та інших мовних засобах» (Манакін, 2012: 70). Дослідження формування та функціонування того чи того фрагменту картини світу можливо провести лише за реалізації лінгвокультурологічного підходу до концепту, для якого характерні наступні ознаки: історичний детермінізм; широка екстенціональність; структурованість інтенціоналами наукових та буденних понять, уявлень, культурних установок, ідеологем, стереотипів; неоднорідність змісту, який проявляється в синтезі конкретного і абстрактного, раціонального і емоційного; різноманітність типів знакових репрезентацій (Токарев, 2003: 12).

Під впливом певного національного світобачення, архетипних уявлень, культурно-історичного досвіду народу формується ментальний образ світу, основою якого є система базових для кожного народу концептів – концептосфера нації. Ціннісно значущим для національних концептосфер є лінгвокультурний концепт РОБОТА, який займає чільне місце в мовній свідомості як українського, так і німецького етносу, оскільки саме робота «виступає основою фізичного та духовного існування людини і є головним стержнем історії людства» (Приходько, 2013: 113).

Аналіз досліджень. Концепт став об'єктом наукових досліджень багатьох вітчизняних та

закордонних мовознавців. Особливої уваги серед них заслуговує монографія А.М. Приходька «Концепти і концептосистеми», в якій концепт розглядається як багатовимірне ментальне утворення та наголошується на трикомпонентній структурі концепту: поняттєвий субстрат, перцептивно-образний адстрат та ціннісно/ валоративний епістрат (Приходько, 2013: 21-27). Трьохкомпонентна структура концепту була запропонована та теоретично обґрунтована В.І. Карасиком та С.Г. Воркачовим, які виокремили поняттєвий, образний та ціннісний елементи концепту.

Концепт РОБОТА відноситься до базових, тобто найбільш важливих, який визначає розвиток інших концептів і всієї концептосфери в цілому, саме тому його дослідження в останні роки переживають справжній бум. Концепт РОБОТА на матеріалі сучасної української мови привернув увагу Радзівєвської Т.В. (про концепти праця та робота), Бровко М.П. (аксіологічна параметризація концепту «робота» та його вербалізація), Калько В.В. (вербалізація концепту «труд» в українських пареміях), Щербачук Л.Ф. (концепт праця в українській фразеології), Молодичук О.А. (концепт праця в українських народних піснях). Наукові розвідки концепту на матеріалі російської мови проводили Токарев Г.В. (концепт як об'єкт лінгвокультурології, модель тезаурусу концепту «труд», механізми кодування культурної інформації), Гоннова Т.В. (соціокультурні характеристики концепту «труд» в російській мовній свідомості). Приходько А.М. та Приходько Г.П. вивчали специфіку концепту Arbeit у сучасній німецькій лінгвокультурі. Баликова Т.Ф. та Савенкова Л.Б. розглядали можливості вербалізації концепту в російських пареміях. Дослідженню означеного концепту на матеріалі англійської мови були присвячені роботи Банкової Л.Л. (вербалізація концепту в британському варіанті англійської мови) та Благодарної О.М. (об'єктивація ціннісного потенціалу концепту робота у сучасному британському та американському дискурсі). Порівняльний аналіз зазначеного концепту на матеріалі німецької та російської мов проводили Карімова Р.Х. (поняттєва складова концепту «труд»), Серова Л.А. (концепт «труд» в німецьких та російських пареміях). Спираючись на результати зіставного аналізу дослідники наголошували на тому, що попри

наявність спільних рис в уявленнях про працю, кожна лінгвокультура має свої когнітивні особливості вербалізації концепту.

Мета статті – провести зіставний аналіз концепту РОБОТА/ARBEIT в українській та німецькій лінгвокультурах, розглянути поняттєвий, образний та ціннісний компоненти концепту, які актуалізуються в лексичних та паремійних одиницях співставлюваних мов, визначити універсальні та культурно-специфічні ознаки.

Виклад основного матеріалу. Робота відіграє надзвичайно важливу роль у житті людини, вона виступає як універсальна категорія, яка охоплює всі сторони рефлексії людської діяльності. Як основний фактор самореалізації особистості, вона дозволяє не лише по-новому поглянути на сутність людини і її місце у світі, але й усвідомити зміст світоглядних орієнтацій та ціннісних настанов сучасного соціального устрою (Блажиевська, 2007: 4). Робота також виступає природним, суспільно визнаним, способом задоволення всіх матеріальних і дуже багатьох духовних потреб як окремої людини, так і людства в цілому (Бровко, 2018: 121).

Оскільки концепт РОБОТА/ARBEIT є ментальне утворення, у складі якого мовна свідомість виділяє три компоненти (поняттєвий, образний та ціннісний), то зупинимось більш детально на кожному них. Звернемось до лексикографічних джерел обох мов, які виступають першоджерелом не лише лінгвістичної, але й культурної інформації, адже лексичне значення передає нам різні типи значень людського досвіду. Досвід спирається на виявлення цих типів знань, необхідних в процесі спілкування і закладених в структурі значення слів. З когнітивної точки зору лексичне значення – це свого роду фрейм, який включає в себе ситуацію, в якій може бути використана та чи та мовна одиниця. Такий підхід використовується при співставленні мов, оскільки дозволяє виявити суттєві схожі та відмінні риси в процесі їх використання. Словник німецької мови Duden пропонує нам наступне визначення *Arbeit*: «1. a) Tätigkeit mit einzelnen Verrichtungen, Ausführung eines Auftrags o.Ä.; b) das Arbeiten, Schaffen, Tätigsein; das Beschäftigtsein mit etwas, mit jemandem; c) Mühe, Anstengung; Beschwerlichkeit, Plage; d) Berufsausübung, Erwerbstätigkeit; Arbeitsplatz; 2. körperliche Vorbereitung auf bestimmte Leistung; Training (Sport); 3. a) der Ausbildung für den jeweiligen Verwendungszweck dienende Beschäftigung mit dem Pferd (Pferdesport); b) Abrichtung und Führung eines Jagdhundes, dessen Einübung in die Suche nach Wild (Jagdwesen); 4. a)

als Ergebnis einer Betätigung entstandenes Werk; Erzeugnis, Produkt; b) Klassenarbeit; c) Werk in seiner Beschaffenheit, in der Art seiner Ausführung; Gestaltung; 5. Produkt aus der an einem Körper angreifenden Kraft und dem unter ihrer Einwirkung von dem Körper zurückgelegten Weg (wenn Kraft und Weg in ihrer Richtung übereinstimmen)». В академічному тлумачному словнику української мови ми знаходимо наступне визначення *робота*: «1. дія за значенням робити; 2. чиєсь виконання чого-небудь, чийсь труд; 3. та чи інша діяльність щодо виготовлення, створення, обробки чого-небудь; 4. коло занять обов'язків, те, чим зайнятий хто-небудь; справа, діло; 5. праця, заняття, служба на якому-небудь підприємстві, в якійсь установі як засіб існування, джерело заробітку; 6. те, що підлягає виконанню, здійсненню; 7. спосіб, манера, стиль виконання, виготовлення чого-небудь; 8. продукт чиєїсь праці; виріб, твір; 9. кількісна характеристика перетворення будь-якого виду енергії на інші види її». Компонентний аналіз наведених вище дефініцій засвідчує, що поняттєвий склад концепту РОБОТА/ARBEIT схожий в обох мовах тим, що це діяльність спрямована на виробництво чи виготовлення чогось; спосіб виконання; продукт праці, виріб або твір; професійна зайнятість. До лексико-семантичного поля ядерної лексеми «Arbeit» у німецькій мові входять такі додаткові елементи як: старання, намагання, труднощі, мука; фізична підготовка до певних показників у спорті; навчання з відповідною метою у кінному спорті; дресирування і тренування мисливської собаки, спрямованої на пошук дичини; письмовий тест (для школярів); результат прикладеної до тіла сили і під її дією пройдений тілом шлях (якщо сила і шлях руху співпадають) у фізиці. В українській мові додатковим значенням буде кількісна характеристика перетворення будь-якого виду енергії на її інші види.

Під образним показником концепту РОБОТА розуміють знання, образи та асоціації, які виникають у свідомості людини, пов'язані з індивідуальним та колективним досвідом етносу. Образний складник концепту часто вербалізується за допомогою метафор, метонімії та порівнянь. В українській лінгвокультурі працююча людина асоціюється з бджолою: «Добрий чоловік без роботи, що бджола без меду»; «Бджола мала, а й та працює», а в німецькій – з птахом «Der Mensch ist zur Arbeit geboren, wie der Vogel zum Fliegen» (досл.: Людина народжена для роботи, як птах для польоту). Німецький етнос порівнює роботу з прянощами: «Arbeit ist des Lebens Würze»

(укр.: «Праця – сіль життя»). Для обох концептосфер показовим можна назвати характеристику праці за допомогою метафор з семантикою протилежних смакових відчуттів людини, антонімічної пари *гіркий-солодкий*, де важкий процес роботи асоціюється з гірким корінням, а позитивний результат роботи з солодким фруктом: «*Arbeit hat bittere Wurzel, aber süße Frucht*» (укр.: *Праця має гіркий корінь, але солодкий плід*). Відмінності простежуються при використанні зоонімічного компонента для образної характеристики невмотивованої роботи, так для українців – це вовк, а для німців – це заєць або сокіл: «*Arbeit ist kein Hase, läuft nicht in den Wald*» (укр.: *Робота не вовк, в ліс не втече*); «*Die Arbeit ist kein Falke, fliegt nicht fort in den Wald*» (досл.: *Робота не сокіл, в ліс не полетить*). Робота може також приносити моральне задоволення і асоціюватись в українській ментальності з радістю: «*З праці – радість, з безділля – смуток*»; з щастям: «*Як будеш чесно працювати, то прийде сама доля до хати*».

Ціннісний компонент концепту РОБОТА/ARBEIT як і образний ми розглянемо на прикладі паремій, адже саме вони виступають репрезентантом ментальності та потужним джерелом енергетичного коду етносу, тому дослідження паремій в порівняльному аспекті сприяє реконструювання етнокогнітивних моделей національного мислення і знання, розв'язанню проблеми фонових знань комунікантів через виявлення паремійних аналогів та етнокультурних лакун, розкриттю найбільш важливих стереотипів масової свідомості й багатовікових векторів впливу на неї (Колоїз, 2014: 4). Оскільки вербалізація концепту пов'язана з оцінною характеристикою роботи в контексті індивідуального, сімейного та суспільного життя, усталених у мові поглядів на роботу, її місце та роль у житті, виділимо чотири тематичні паремійні групи, які характеризують роботу.

До першої групи належать паремії, які засвідчують **місце роботи в житті людини**. У національній свідомості як українського, так і німецького етносу робота визначається як надзвичайна цінність, життєва необхідність, оскільки є способом забезпечення життєдіяльності людини, тому вона оцінюється позитивно: «*Робота чоловіка на землі держить*»; «*Без роботи чоловік не виживе*»; «*Kożnij dla siebie robить*»; «*Das Heiligste, was der Deutsche hat, ist die Arbeit*» (досл.: *Найсвятіше, що має німець – робота*); «*Arbeit vermag alles*» (досл.: *Робота може все*); «*Arbeit verkürzt den Tag*» (досл.: *З роботою день короткий*); «*Lebe, als solltest du morgen sterben und arbeite, als solltest du ewig leben*» (досл.: *Живи, ніби ти завтра помреш*

і працюю, ніби вічно житимеш). Робота також задовольняє фізіологічні потреби людини в харчуванні: «*Будеш трудитися – будеш кормитися*»; «*Хто робить, голодний не ходить*»; «*Треба працювати, щоб кусок хліба мати*» «*Хто працює, той з голоду не помре*»; «*Wer nicht arbeitet, soll auch nicht essen*» (укр.: *Хто не працює, той не їсть*); «*Arbeit bringt Brot, Faulheit bringt Not*» (укр. *Праця людину годує, а лень марнує*), проте їжа була не лише результатом праці, а й її передумовою, саме тому гарний апетит досить часто асоціюється з працюючою людиною: «*Перший до миски, перший до роботи*»; «*Хто поволі їсть, той поволі робить*»; «*Хто лінивий до їди, той лінивий до роботи*»; «*Wie einer isst, so arbeitet er auch*»; «*Wie man arbeitet, so isst man*». Робота забезпечувала людей також і матеріальними статками: одягом, взуттям, житлом, що знаходить підтвердження в пареміології українського етносу: «*Хто робить, голий не ходить*»; «*Як ручки зароблять, так ніжки сходять*»; «*Без роботи ані хліба, ані хати*»; «*Хто працює, той і має*»; «*Роби надворі, буде і в коморі*». Для німецької лінгвокультури робочий піт на руках заслуговує більшої шани, ніж золота каблучка на пальці: «*Arbeitsschweiß an Händen hat mehr Ehre, als ein goldener Ring am Finger*».

Другу тематичну групу утворюють паремії, які характеризують **роботу як процес**. У робочому процесі надзвичайно важливу роль відіграють:

– темп роботи (потрібно уникати поспіху у роботі, оскільки він може призвести до негативного результату): «*Не питають чи хутко, а питають чи добре*»; «*Швидкої роботи ніхто не хвалить*»; «*Що спішно, то смішно*»; «*З поспіху добра не буває*»; «*Що швидко робиться, те сліпе родиться*»; «*Eilen tut selten gut*» «*Eilen macht oft heulen*»; «*Eile geht dem Unglück entgegen*»; «*Eile brach den Hals*» (Кудіна, Пророченко, 2005: 82);

– якість виконання роботи: «*Добре роби, добре й буде*»; «*Зробив с'як, а вийшло ніяк*»; «*Besser einmal gut, als zweimal schlecht*»;

– наполегливість та впертість у роботі: «*Наполеглива праця усе переможе*»; «*Уміння і труд все перетруть*»; «*Терпіння і праця все переможе*»; «*Arbeit schlägt Feuer aus dem Stein*»;

– необхідність успішного завершення розпочатого процесу: «*Умів почати, умій кінчати*»; «*Ліпше не зачинати, ніж зачавши, не докінчати*»; «*Діло без кінця, як кобила без хвоста*»; «*Кінець діло вінчає*»; «*Ende gut, alles gut*»; «*Jedes Ding will ein Ende haben*»; «*Das Ende bedacht hat viel Gutes gebracht*»; «*Das Ende krönt das Werk*».

До третьої тематичної групи ми віднесемо паремії, які **описують результати роботи в житті людини**. Як для української, так і німецької

лінгвокультури характерним є те, що заробіток часто залежить від обсягу виконаної роботи та її інтенсивності: «*Bilьша праця, більша й плата*»; «*Як хто робить, так і має*»; «*Wie die Arbeit, so der Lohn*»; «*Jede Arbeit ist ihres Lohnes wert*», проте існує і зворотна залежність: «*Яка зарплата, така й робота*»; «*Wie der Lohn, so ist die Arbeit*» (Байер, Байер, 1989: 40). Проте траплялось і так, що працівник докладав великих зусиль, але не отримував гідної оплати, що слугувало підґрунтям для негативної оцінки роботи: «*Робить від сонця і до сонця і нічого не має*». Досить часто результатами тяжкої праці бідних користувалися багаті, що знаходить підтвердження більше в українській лінгвокультурі, ніж у німецькій: «*У багатого живіт росте, а у бідного – горб від роботи*»; «*Бідний робить – багатому родить*»; «*Заробив у пана плату – з чотирьох дощок хату*»; «*Der eine hat Arbeit und Fleiß, der andere Nutzen und Preis*» (досл.: «*Одному – робота та завзятість, іншому – користь та нагорода*»); «*Der eine hat die Mühe, der andere hat den Lohn*» (досл.: «*Одному – робота, а іншому – заробіток*»). Від виснажливої тяжкої праці, відсутності відпочинку та нестерпних умов робітники могли навіть померти: «*Von großer Arbeit starben die Pferde*» (укр.: *Від тяжкої роботи навіть коні дохнуть*).

Четверту тематичну групу утворюють паремії, які характеризують **ставлення людини до роботи**. Ставлення до роботи характеризується прагненням або небажанням людини максимально проявити свої фізичні та духовні сили, використовуючи свій досвід, знання, вміння та здібності, щоб досягти певних результатів. Працьовитість відносять до основних рис як українського, так і німецького менталітету, що засвідчує велика кількість паремій обох мов: «*Роботяці руки гори вернуть*»; «*Дерево шанують, як добре родить, а чоловіка, як добре робить*»; «*Der fleißige macht aus einem Tag zwei*»; «*Fleißige Hand baut Leut' und Land*»; «*Fleißige Hand erwirbt, faule Hand verdirbt*». Традиційно вважали, що людям, які не покладаючи рук працюють, і Бог допомагає: «*Старанному і Бог помагає*» (нім.: «*Dem fleißigen hilft Gott*»); «*Dem Arbeiter hilft der Gott*»; «*Роби небоже, то й Бог pomoже*»; «*Хто рано встає, тому Бог дає*». В обох концептосферах працьовитість та старанність в роботі протиставляються лінощам, які засуджуються як в українському, так і в німецькому менталітеті та надзвичайно широко представлені в пареміях обох мов: «*Де щира праця, там густо, а де лінь, там пусто*»; «*У лінового і стріха тече, і ніч не пече*»; «*Fleiß bringt Brot, Faulheit Not*» (укр.: «*Праця*

чоловіка годує, а лінь марнує»); «*Faule Leute haben die meiste Arbeit*» (досл.: «*У лінових людей найбільше роботи*»); «*Dem schlechten Arbeiter ist jedes Beil zu stumpf*» (досл.: *Поганому робітнику будь-яка сокира тупа*»); «*Faulem Arbeiter ist jeder Hammer zu schwer*» (досл.: *Ліновому робітнику будь-який молот заважкий*»); «*Dem Faulen gefällt kein Block, der er zerschneiden soll*» (укр.: «*Ледачому ніяка робота не до вподоби*»); «*Morgen, morgen, nicht nur heute, sagen alle faulen Leute*» (укр.: «*Чому сьогодні лад можна дати, того не слід на завтра відкладати*»). Раніше в українців білий хліб, калачі та пироги часто асоціювалися з багатим, заможним життям, яке можна було забезпечити лише багато працюючи: «*Без трудів не їстимеш пирогів*»; «*Хочеш їсти калачі, не сиди на печі*»; «*Вставай до сходу сонця, працюй до ночі, то їстимеш калачі*».

Надзвичайно високо цінувалась майстерність людини, її вміння та завзятість, талант до ремесел, що широко представлено в пареміології як українського, так і німецького народу: «*Ремесло на плечах не висить і хліба не просить, а їсти дає*»; «*Ремесло не коромисло, плеч не відтягне*»; «*Ремесло майстра годує*»; «*Jegliches Handwerk nährt seinen Mann*» (досл.: «*Будь-яке ремесло годує чоловіка*»); «*Mit einem Handwerk kommt man weiter als mit tausend Gulden*» (укр.: «*З ремеслом у руках далі зайдеш, ніж з тисячею червінців*»); «*Es ist ein schlechter Arbeitsmann, der nicht von Handwerk leben kann*» (досл.: «*Поганий той робітник, який не може прожити з ремесла*»); «*Handwerk hat einen goldenen Boden*» (досл.: «*Ремесло – це золоте дно*»). Менталітет обох етносів негативно оцінював та засуджував тих майстрів, які брались за декілька справ одночасно: «*За сто робіт береться, а ні одна не вдається*»; «*Не за свою справу не берись*»; «*Швець знай своє шевство, а в кравецтво не лизь*»; «*І коваль, і швець, і кравець, і на дуді грець*»; «*Wer viele Handwerke kann, wird zuletzt ein Bettelmann*» (досл.: *Хто багато ремесел знає, той врештує-рештує жебраком стає*»); «*Viel Handwerke verderben einen Meister*» (досл.: «*Багато ремесел псують майстра*»). Майстерність ремісників отримувала позитивну оцінку та ставала запорукою шанобливого ставлення і поваги до них: «*Діло майстра величає*»; «*По роботі – честь, по заслугі – слава*»; «*По роботі пізнали майстра*»; «*Das Werk lobt den Meister*»; «*Am Werke erkennt man den Meister*».

У німецькому менталітеті майже стерлось протиставлення *Arbeit – Freizeit*: обидва доповнюють один одного і мають однакову цінність (Приходько, Приходько, 2009: 153), саме тому

відпочинок набагато ширше представлений у німецькій мовній картині світу, ніж в українській. В українській лінгвокультурі можна виокремити не більше десяти паремій на позначення відпочинку на тлі понад 900 паремій, пов'язаних з роботою (Бобро, 2018: 131). Репутацію працьовитої нації німцям створюють старанність, організованість, якість, швидкість у виконанні роботи, завдяки чому вони працюють за принципом «Чим швидше розпочнеш роботу, тим швидше її закінчиш і будеш відпочивати»: *Nach getaner Arbeit ist gut ruhen* (досл.: *Після виконаної роботи добре відпочивається*), проте все ж робота залишається на першому плані: «*Erst die Arbeit, dann das Vergnügen*» (досл.: «*Спочатку робота, а потім задоволення*»). Старанність німця на роботі є прямо пропорційною його старанності у вільний час. На відміну від українців німці ніколи не забувають, що відпочинок – це зміна форми діяльності. Діяльність під час дозвілля набуває найрізноманітніших концептуальних профілів – *Feierabend*, *Erholung*, *Ferien*, *Urlaub*, *Ruhe* тощо (Приходько, Приходько, 2009: 153). В українській лінгвокультурі більше акцентується увага на вмінні людини відпочивати: «*Хто добре працює, той вмє добре відпочивати*». Крім того, українці вважають, що людина матиме відпочинок лише після смерті: «*Тоді одпочинемо, як помremo*»; «*Поки живі то робимо, як помremo, то си відпочинемо*» (Бровко, 2018: 131).

Висновки. Концепт РОБОТА/ARBEIT є надзвичайно важливою складовою як української, так і німецької концептосфери, адже завдяки роботі людина не тільки створює матеріальні та духовні

цінності, призначені для задоволення її потреб, але й набуває досвіду, нових навичок, розкриває свої здібності та збагачує свої знання. Порівнявши поняттєвий, образний та ціннісний компоненти концепту РОБОТА/ARBEIT, можемо стверджувати, що поняттєвий компонент в обох лінгвокультурах досить схожий, проте лексико-семантичне поле ядерної лексеми «*Arbeit*» відрізняється більшою різноманітністю складових порівняно з полем української ядерної лексеми «Робота». В образному складнику концепту простжується також багато відмінностей, оскільки він найбільше пов'язаний з індивідуальним та колективним досвідом народу. В українського етносу працьовита людина асоціюється з бджолою, робота приносить радість та щастя, тоді як в німецькій культурі робота порівнюється з птахом та прянощами. Для характеристики невмотивованої роботи використовуються різні зооморфні компоненти: в українській мовній картині – вовк, а в німецькій – сокіл та заєць. Спільним для обох народів є порівняння роботи з гірким корінням, а позитивного результату праці – з солодким плодом. В обох культурах робота має надзвичайну цінність, оскільки забезпечує життєдіяльність людини. Позитивно оцінюють представники обох етносів працьовитість, старанність, майстерність, завзятість, талант до ремесел. Негативної оцінки заслуговують лінощі, поспіх у роботі, малоефективна робота. Більшість репрезентантів концепту РОБОТА/ARBEIT одночасно входять до кількох концептуальних ознак, підтверджуючи його динамічний характер. Перспективним було б дослідження змін у вербалізації концепту РОБОТА/ ARBEIT.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Благодарна О.М. Об'єктивація концепту робота у сучасному британському та американському художньому дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2009. 22 с.
2. Блажиевская Г.А. Труд как социально-культурная ценность : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 24.00.01. Казань, 2007. 19 с.
3. Бровко М.П. Аксиологічна параметризація концепту «робота» та його вербалізація в сучасній українській мові. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Філологія*, 2015. Вип. 73. С. 116–119
4. Бровко М.П. Аксиологічні та лінгвокультурні параметри концепту життя як складника української концептосфери : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків, 2018. 242с.
5. Гоннова Т.В. Социокультурные характеристики «труд» в русском языковом сознании : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.19 / Волгоградский государственный педагогический университет. Волгоград, 2003. 210 с.
6. Колоїз Ж.В., Малюга Н.М., Шарманова Н.М. Українська пареміологія: навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / за ред. Ж.В. Колоїз. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. 349с.
7. Кудіна О.Ф., Пророченко О.П. Перлини народної мудрості. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. 320с.
8. Манакин В.М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2012. 288с.
9. Приходько А.Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск: Белая Е. А., 2013. 307с.
10. Приходько А.М., Приходько Г.П. Абсолютний телеономний концепт «*Arbeit*» у сучасній німецькій лінгвокультурі. *Філологічні трактати*, 2009. Т. 1. № 2. С. 149–154.

11. Токарев Г.В. Концепт как объект лингвокультурологии (на материале репрезентаций концепта «Труд» в русском языке) : монография. Волгоград : «Перемена», 2013. 213 с.
12. Beyer H., Beyer A. Sprichwörterlexikon. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1989. 392 с.

REFERENCES

1. Blahodarna O.M. Obiektyvatsiia kontseptu robota u suchasnomu brytanskomu ta amerykanskomu khudozhnomu dyskursi [Objectification of the concept work in contemporary British and American artistic discourse] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04. Kharkiv, 2009. 22p. [in Ukrainian].
2. Blazhievskaya G.A. Trud kak social'no-kul'turnaya cennost' [Work as a sociocultural value] : avtoref. dis. ... kand. filos. nauk : 24.00.01. Kazan, 2007. 19p. [in Russian]
3. Brovko M.P. Aksiolohichna parametryzatsiia kontseptu «robota» ta yoho verbalizatsiia v suchasni ukrainskii movi [Axiological parameterization of the concept “work” and its verbalization in the modern Ukrainian language]. Bulletin of the V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: Philology, 2015. Issue 73. Pp. 116–119 [in Ukrainian].
4. Brovko M.P. Aksiolohichni ta linhvokulturni parametry kontseptu zhyttia yak skladnyka ukrainskoi kontseptosfery [Axiological and linguistic-cultural parameters of the concept of life as a component of the Ukrainian conceptual sphere] : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01/ H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Kharkiv, 2018. 242 p. [in Ukrainian].
5. Gonnova T.V. Sociokul'turnye harakteristiki «trud» v russkom yazykovom soznanii [Sociocultural characteristics of “work” in the Russian language consciousness] : dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.19 / Volgograd State Pedagogical University. Volgograd, 2003. 210 p. [in Russian]
6. Koloiz Zh.V., Maliuha N.M., Sharmanova N.M. Ukrainska paremiolohiia [Ukrainian paremiology] : navchalnyi posibnyk dlia studentiv filolohichnykh spetsialnostei vyshchyykh navchalnykh zakladiv / za red. Zh. V. Koloiz. Kryvyi Rih : KPI DVNZ «KNU», 2014. 349p. [in Ukrainian].
7. Kudina O.F., Prorochenko O.P. Perlyny narodnoi mudrosti. [Pearls of folk wisdom] Posibnyk dlia studentiv ta vykladachiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv. Vinnytsia : NEW BOOK, 2005. 320 p. [in Ukrainian].
8. Manakin V.M. Mova i mizhkulturna komunikatsiia [Language and intercultural communication]: navch. posib. K. : VC «Akademy», 2012. 288s. [in Ukrainian].
9. Prihod'ko A.N. Koncepty i konceptosistemy [Concepts and concept systems]. Dnepropetrovsk : Belaya E. A., 2013. 307p. [in Russian]
10. Prykhodko A.M., Prykhodko H.P. Absolutnyi teleonomnyi kontsept «Arbeit» u suchasni nimetskii linhvokulturi [The absolute teleonomic concept of “Arbeit” in modern German linguistic culture]. Philological treatises, 2009. Vol.1. № 2. Pp. 149–154 [in Ukrainian].
11. Tokarev G.V. Koncept kak obekt lingokulturologii (na materiale reprezentacij koncepta “Trud” v russkom yazyke) [The concept as an object of lingoculturology (on material of representations of the concept “Work” in Russian)] : monografiya. Volgograd : «Change», 2013. 213 p. [in Russian]
12. Beyer H., Beyer A. Sprichwörterlexikon [Lexicon of proverbs]. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1989. 392 p. [in German].